Asiantuntijalausunto valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Nuorisotyön tilanne ja haasteet

Pääosa nuorista Suomessa voi hyvin. Nuorten hyvinvointi on kuitenkin lähes kaikkien tutkimusten ja mittareiden mukaan huonontunut: stressi, ahdistus, mielenterveyden häiriöt ja yksinäisyys lisääntyvät. Erityisen huolestuttavaa on pahoinvoinnin yhä voimakkaampi kertyminen samoille nuorille ja eriarvoisuuden lisääntyminen. Nuoret elävät ns. kolmoiskriisin kuormituksessa: ilmasto- ja luontokriisi, pandemia ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ovat kaikki entisestään lisänneet nuorten kuormitusta ja heikentäneet uskoa omaan tulevaisuuteen. Mahdollinen talouskriisi olisi jo neljäs nuorten hyvinvointia koetteleva kriisi lyhyen aikavälin sisällä.

Nuorisotyö on yksi työkalu nuorten hyvinvoinnin parantamiseen ja nuorten tukemiseen. Kriisit ovat osoittaneet nuorisotyön vahvuudet ja osin lisänneet nuorisotyön arvostusta mm. kunnissa. Nuorisotyöntekijöiden kohtaamisosaamiselle, matalan kynnyksen läsnäololle ja monialaiselle yhteistyölle on ollut tarvetta etäopetuksen ja etäopintojen jälkeen. Kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävä nuorisotyö, jota on koronapandemian aikana rahoitettu lisätalousarvioiden kautta, on saanut erittäin hyvää palautetta. Kouluissa ja oppilaitoksissa on suuri tarve lisäaikuisille, joilla on aikaa ja mahdollisuus tukea lasten ja nuorten kasvua, yhteisöllisyyttä ja oppimisen valmiuksia.

Moni nuorisotyöntekijä on tehnyt viime vuodet töitä nuorten hyväksi omaa jaksamistaan venyttäen. Nuorten kasvaneet tuen tarpeet ja monimutkaistuneet ongelmat näkyvät myös nuorisotyöntekijöiden uupumisena ja jopa uusien työntekijöiden rekrytointivaikeuksina. On tarpeen edelleen vahvistaa myös nuorisotyöntekijöiden omaa työhyvinvointia ja parantaa työoloja.

Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma VANUPO on valtioneuvoston hyväksymä, lakisääteinen ohjelma. Se sisältää valtioneuvoston poikkihallinnolliset tavoitteet ja toimenpiteet nuorisotyölle ja nuorisopolitiikalle. VANUPOn toteutus etenee hyvin ja lähes kaikki sen toimenpiteet ovat edenneet hyvin. Tulevaisuudessa on tarve tehdä entistä vahvempaa nuorisopoliittista koordinaatiota ja monialaista yhteistyötä niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin. Nuorten hyvinvointi ja sujuva palveluihin pääseminen vaatii monialaista yhteistyötä kuntien ja hyvinvointialueiden välillä.

Nuorisotyön rahoitus

Vuoden 2023 talousarvioesityksessä nuorisotyöhön esitetään 77,3 miljoonaa euroa. Se on 4,1 miljoona euroa vähemmän kuin vuonna 2022. Nuorisotyötä on aiempina vuosina rahoitettu pääosin rahapelitoiminnan tuotoilla. Tuotot kasvoivat vuoteen 2019 asti ja ovat sen jälkeen kääntyneet laskuun. Tuotonaleneman vaikutukset on pääosin kompensoitu. Nuorisotyön määrärahojen tason lasku johtuu hallitusohjelman mukaisesta, määräaikaisesta etsivän nuorisotyön lisärahoituksesta, jota ei ole käytössä enää vuonna 2023.

Suurin muutos määrärahoissa kohdistuu etsivään nuorisotyöhön. Siihen käytetään vuonna 2023 määrärahoja kolmelta eri momentilta yhteensä 12,1 miljoonaa euroa, jotta rahoitus saadaan riittävälle

tasolle. Lisäksi etsivään nuorisotyöhön kohdennetaan siirtomäärärahoja n. 2,6 miljoonaa euroa talousarvioesityksen ulkopuolelta. Näin sen rahoitus pystytään pitämään suurin piirtein vuoden 2022 tasolla. Vuoden 2024 osalta nuorisotyön määrärahat laskevat entisestään 74 miljoonaan euroon eikä käytössä ole myöskään siirtomäärärahoja.

Nuorisotyön määrärahoilla tuetaan kuntien nuorisotyötä, nuorten järjestötoimintaa ja harrastamista, nuorten osallisuutta, syrjäytymistä ehkäisevää kohdennettua nuorisotyötä (etsivää nuorisotyötä ja nuorten työpajatoimintaa), nuorisotyön ja -toimialan kehittämistä, tutkimusta, tiedontuotantoa, nuorisotyöntekijöiden osaamisen vahvistamista sekä nuorisokeskuksia.

Nuorten työpajatoiminnan jatkuvuus ja palvelujen saatavuus uudessa sote-rakenteessa

Nuorten työpajatoiminnasta säädetään nuorisolaissa (1285/2016). Sen tehtävänä on valmennuksen avulla parantaa nuoren valmiuksia päästä koulutukseen, suorittaa koulutus loppuun ja päästä avoimille työmarkkinoille tai muuhun tarvitsemaansa palveluun. Nuorten työpajatoimintaan jaetaan valtioavustuksia nuorisotyön määrärahoista. Vuodelle 2023 tähän esitetään 16 miljoonaa euroa.

Työpajatoiminnan rahoitus on monikanavaista. Valtionavustukset kattavat vain pienen osan nuorten työpajatoiminnan rahoituksesta. Muu rahoitus koostuu esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan korvauksista, palkkatuesta sekä valmennusten ja työpajatoiminnassa valmistettujen tuotteiden myynnistä. Muutokset sosiaali- ja terveyspalvelujen ja työhallinnon palveluissa aiheuttavat suuren muutoksen työpajatoiminnan rahoituksessa.

Yksi suurimmista muutoksista on kuntouttavan työtoiminnan siirtyminen sosiaalipalveluna hyvinvointialueen järjestettäväksi. 70 % työpajoista on kunnallisia ja vuosittain vähän alle 3000 nuorta on ollut kunnallisilla työpajoilla kuntouttavan työtoiminnan kautta. Jatkossa kunnalliset työpajat eivät voi enää järjestää kuntouttavaa työtoimintaa, sillä ne eivät voi osallistua valmennuspalveluiden kilpailutuksiin ilman toiminnan yhtiöittämistä.

Käsitellessään hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta sivistysvaliokunta on esittänyt (SiVL 5/2021 vp) sosiaali- ja terveysvaliokunnalle lausunnossaan työpajatoimintaan liittyen seuraavaa:

4. Eduskunta edellyttää, että osana työpajojen seurantaa hallitus arvioi työpajatoiminnan lainsäädännön uudistamisen tarvetta huomioiden eri ministeriöiden lainsäädännöt ja niiden yhteensovittamisen siten, että työpajatoimintaa voidaan toteuttaa ja kehittää poikkihallinnollisesti joustavasti ja asiakaslähtöisesti.
5. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömästi jatkotoimenpiteisiin nuorten työpajatoiminnan osalta tavoitteena, ettei kunnalla ole velvollisuutta yhtiöittää nuorten työpajatoimintaa ja hyvinvointialue ja kunta voivat sopia keskenään ilman kilpailutusta, kuinka nuorten työpajatoiminta toteutetaan lähipalveluna siten, että siinä huomioidaan myös oppivelvollisuusiän laajentamisen tuomat lisävelvoitteet.
6. Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa työpajatoiminnan muutoksia siirtymäaikana ja sen jälkeen. Työpajatoiminnan hallinnolliset ja toiminnalliset muutokset siirtymäaikana tulee toteuttaa suunnitelmallisesti

ja hallitusti siten, ettei uudistus vaaranna työpajapalveluiden laatua, toimintaedellytyksiä ja saatavuutta lähipalveluna.

Lisäksi sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön StVM 16/2021 vp sisältyy lausumaehdotus:

7. Eduskunta edellyttää, että osana työpajojen seurantaa hallitus arvioi työpajatoiminnan lainsäädännön uudistamisen tarvetta huomioiden eri hallinnonalojen lainsäädännön yhteensovittamisen siten, että työpajatoimintaa voidaan toteuttaa ja kehittää poikkihallinnollisesti joustavasti ja asiakaslähtöisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut työpajatyöryhmän toimikaudeksi 1.8.-31.12.2022. Työryhmässä ovat OKM lisäksi mukana STM, TEM, Kuntaliitto, Into ry ja aluehallintovirastot. Sen tehtävänä on selvittää, millaisia muutoksia ja vaikutuksia sote-lainsäädännöllä, tulevalla TEPA2024 –uudistuksella sekä koulutuksen lakiuudistuksilla on työpajatoimintaan. Lisäksi työryhmän tavoitteena on löytää vaihtoehtoisia ratkaisuja tilanteen korjaamiseksi ja tehdä niistä suositukset.